

HEYDƏR ƏLİYEV İRSİNDƏ TARİX VƏ MÜASİRLİK

Xülasə: Ümummilli lider Heydər Əliyev xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin ədəbiyyat tarixindəki mövqeyini və xidmətlərini daima yüksək dəyərləndirmiş, bəzi dram əsərlərinin tamaşalarında iştirak etmiş və yubileyi münasibətilə təbrik etmişdir. Öz əsərlərində xalqımızın milli azadlıq mübarizəsini, müstəqilliyini, istiqlaliyyətini tərənnüm edən və bu yolda inadından dönməyən, xalqın məhəbbətini qazanan əbədi yaşar sənətkarımız müstəqil Azərbaycanın “Şöhrət” ordenini alan ilk yazıçımız oldu. İlyas Əfəndiyev yaradıcılığının estetik özülünün əsasında milliliklə bəşəriyyətin vəhdəti durur. Xalq yazıçısı bədii yaradıcılığında özünü novator və orijinal bir sənətkar kimi tanıtdı. XX əsr Azərbaycan teatr tarixində “İlyas Əfəndiyev teatri” ifadəsi, anlayışı və praktiki təzahürü danılmaz kulturoloji faktır.

İlyas Əfəndiyev tarixə müraciət edəndə yaşadığı dövr haqqında fəlsəfi mühakimələr aparmaq, müasiri olan insanların mənəvi-əxlaqi dünyasını araşdırmaq, cəmiyyət və fərd, insan və zaman arasında münasibətləri aydınlaşdırmaq üçün keçmişə doğru tarixin pillələrinə enir, dövrün ictimai-fəlsəfi mənzərəsini tarixi müstəvidə verməyə çalışırdı. Xalq yazıçısı sovet rejiminin normativ sxemlərinə məhəl qoymayaraq öz fitri istedadı ilə yazdığı əsərlərində xalqın tarixi keçmişindən, qəhrəmanlıq yolundan, insanın mənəviyyatından, onun istək və arzularından, daxili hiss və duyğularından, humanist dəyərlərindən çıxış edirdi.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, İlyas Əfəndiyev irsi, bədii yaradıcılıq, milli dramaturgiya, “İlyas Əfəndiyev teatri”

Unudulmaz sənətkarımız, görkəmli xalq yazıçısı və dramaturqu, öz adını Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə qızıl hərflərlə yazmış xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyev ədəbi yaradıcılığında sovet ideologiyasına xidmətdən hər zaman uzaq olmuş, ayrı-ayrı əsərlərində mövcud rejimə öz etirazını bildirmişdir. Ustad sənətkar heç bir zaman Kommunist partiyasının üzvü olmayıb. “Sosializm realizmi” deyilən qondarma (əslində ideologiyayı təbliğ edən) bir metodun tüğyan etdiyi zamanda xalq yazıçısı xalqı düşündürən, milli dəyərləri ehtiva edən və mənəvi dünyasında yaşatdığı əsl sənət əsərlərini yaratdı.

Ümummilli lider Heydər Əliyev xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin ədəbiyyat tarixindəki mövqeyini və xidmətlərini daima yüksək dəyərləndirmiş, bəzi dram əsərlərinin tamaşalarında iştirak etmiş və yubileyi münasibətilə təbrik etmişdir.

Öz əsərlərində xalqımızın milli azadlıq mübarizəsini, müstəqilliyini, istiqlaliyyətini tərənnüm edən və bu yolda inadından dönməyən, xalqın məhəbbətini qazanan əbədi yaşar sənətkarımız müstəqil Azərbaycanın «Şöhrət» ordenini alan ilk yazıçımız oldu. 82 illik mənalı ömrünün 60 ilini yaradıcılığa həsr etmiş bilgə sənətkarın həmişə müasir əsərləri fəlsəfi-estetik tərəvətini və məna çalarını saxlamaqla bizi milli-mənəvi birliyə səsləyir.

Unudulmaz sənətkarımız, görkəmli xalq yazıçısı və dramaturqu, öz adını Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə qızıl hərflərlə yazmış xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyev ədəbi yaradıcılığında sovet ideologiyasına xidmətdən hər zaman uzaq olmuş, ayrı-ayrı əsərlərində mövcud rejimə öz etirazını bildirmişdir. Ustad sənətkar heç bir zaman Kommunist partiyasının üzvü olmayıb. “Sosializm realizmi” deyilən qondarma (əslində ideologiyayı təbliğ edən) bir metodun tüğyan etdiyi zamanda xalq yazıçısı xalqı düşündürən, milli dəyərləri ehtiva edən və mənəvi dünyasında yaşatdığı əsl sənət əsərlərini yaratdı. Vətənimizi iki yerə parçalayan müstəmləkəçilik siyasəti, xalqımızın bütövlüyü və müstəqilliyi hər an sənətkarı düşündürən məsələlərdən olub. Bütün zamanlarda həqiqəti söyləmək

əsl istedad sahiblərinin, cəsarətli, namuslu və vicdanlı sənətkarların başlıca qayəsi olub. Sovet dönəmində dilə gətiriləsi mümkün olmayan real həyat həqiqətlərini sərbəst fikir azadlığı ilə ədəbiyyata gətirmək sənətkardan əsl vətəndaşlıq qeyrəti və cəsarəti tələb edirdi. İlyas Əfəndiyev özünəməxsus sənətkar sərbəstliyini, düşüncə və duyğularını ifadə edərək yazırdı: "...Gərək sənətkar, istəyir yazıçı olsun, istəyir rəssam olsun, istəyirsə də musiqiçi olsun, gərək insan təbiətinin ən gizli qatlarında olan həqiqəti, onun dünyaya münasibətini, bütün əlamətlərini, bütün, demək, faciəsini, sevincini – bax, bunu ortaya çıxara bilsin; çıxara bilirsə, bu, deməli, yazır, yaza bilər, sənətkardır, çıxara bilmirsə, sənətkar deyil" [5. s.279].

Altmış illik yaradıcılığı dövründə İlyas Əfəndiyev altı roman – "Söyüdlü arx" (1958), "Körpüsəlanlar" (1960), "Dağlar arxasında üç dost" (1963), "Sarıköynəklə Valehin nağılı" (1976), "Geriye baxma, qoca" (1980), "Üçatılan" (1981), beş povest – "Kənddən məktublar" (1939), "Aydınlıq gecələr" (1941), "Torpağın sahibi" (1952), "Qaçaq Süleymanın ölümü" (1993), "Xan qızı Gülsənubərlə tarzən Sadıqcanın nağılı" (1996), qırx yeddi hekayə, bir çox oçerklər, xatirələr yazıb.

İlyas Əfəndiyevin yazdığı 20 pyesdən 19-u Akademik Milli Dram Teatrının səhnəsində tamaşaya qoyulub və bu pyeslər çağdaş teatrın inkişafına güclü təsir göstərüb. 50 ildən çox teatrlarımızın repertuar ağırlığını çiyində daşıyan qüdrətli sənətkarın dram əsərləri teatr tariximizdə yeni rejissor və aktyor nəslini formalaşdırdı. Görkəmli sənət adamları sənət talelərindəki uğurlara görə bu böyük şəxsiyyətin həm özünün, həm də dramaturgiyasının müstəsna rolundan fərəh hissi ilə söz açırlar. Yazdıqları arasında heç vaxt birçə cümləlik də mədhiyyə olmayıb. Nə şah bilib, nə padişah... Yaradıcı birliyə rəhbərlikdən də istədiyi vaxt aralanmağı bacarıb; nə vəzifə kürsüsünü eyninə alıb, nə yalançı şöhrəti... Ədəbiyyatımızda dəyərli əsərlər yaratmaqla yanaşı, o dövr üçün çox təhlükəli yeniliklərə də gedib: teatrımıza Cənubi Azərbaycan mövzunu o gətirib; dilimizin türk dili olduğunu dəfələrlə bəyan edib; yaratdığı obrazları da sırf türk adlarıyla adlandıraraq həmişə... [1. s.168].

Dramaturq İlyas Əfəndiyevlə tanınmış rejissor, xalq artisti Tofiq Kazımovun birgə yaradıcılıq əməkdaşlığı respublikamızın mədəni həyatında yenilik kimi qeyd edilən neçə-neçə uğurlu tamaşaları ərsəyə gətirdi. Dövrünün böyük rejissoru Tofiq Kazımovun teatr poetikası ictimai-siyasi proseslərə birbaşa reaksiya kimi anlaşılmalıdır. Onun teatru "insan azadlığı" ideyasını ön plana çəkirdi. Tofiq Kazımov bu azadlığı deklarativ sosial ideya kimi başa düşmürdü. İstedadlı rejissorun fikrincə, insan öz evində də, fikirlərində də, prinsiplərində də, münasibətlərində də, əməllərində də azad olmalıdır. Onun qəhrəmanları həmişə bu ideyanın daşıyıcıları olublar. Bunu təcrübədə gerçəkləşdirmək üçün yeni ifadələr müstəvisinə yüksəlmək, cəsarətlə teatrın poetikasını dəyişmək lazım idi [9. s.88]. İlyas Əfəndiyev yaradıcılığının estetik özülünün əsasında milliliklə bəşəriiliyin vəhdəti durur. Xalq yazıçısı bədii yaradıcılığında özünü novator və orijinal bir sənətkar kimi tanıtdı. Bədii yaradıcılıqda yenilikçi və orijinal olmaq isə əslində mədəniyyətin avanqardına çevrilib onu irəli aparmaq deməkdir. XX əsr Azərbaycan teatr tarixində "İlyas Əfəndiyev teatru" ifadəsi, anlayışı və praktiki təzahürü danılmaz kulturoloji faktdır.

İlyas Əfəndiyevin tarixi dramalarında əsas aparıcı xətt qəhrəmanlıq motivləridir. Onun keçən əsrin 70-90-cı illərində qələmə aldığı "Mahnı dağlarda qaldı" (1971), "Xurşidbanu Natəvan" (1981), "Şeyx Xiyabani" (1986), "Sevgililərin cəhənnəmdə vüsalı" (1989), "Tənha iydə ağacı" (1991), "Dəlilər və ağıllılar" (1992), "Hökmdar və qızı" (1994) tarixi dramları tarixə yeni təfəkkürlə yanaşması, yeni münasibəti, xalqımızın azadlığı və müstəqilliyi uğrunda apardığı mübarizə ilə bağlıdır. İlyas Əfəndiyev tarixə müraciət edəndə yaşadığı dövr haqqında fəlsəfi mühakimələr aparmaq, müasiri olan insanların mənəvi-əxlaqi dünyasını araşdırmaq, cəmiyyət və fərd, insan və zaman arasında münasibətləri aydınlaşdırmaq üçün keçmişə doğru tarixin pillələrinə enir, dövrün ictimai-fəlsəfi mənzərəsini tarixi müstəvidə verməyə çalışır. Azərbaycan ictimai fikir tarixi yeni ideologiyasının prinsipləri əsasında izah edildiyi zaman "Müsəvat hökumətinin əsas qayəsi insanlar arasında qardaşlıq, bərabərlik yaratmaq idi. Əgər, biz cəmiyyəti siniflərə bölsəydik, insanları birbirinə düşmən edərdik" ("Mahnı dağlarda qaldı" faciəsindən) tezisini geniş təsvir etmək, milli varlığımızın təsdiqi olan müsəvat dövrü haqqında danışmaq böyük cəsarət tələb edirdi. Bu fikir özünün ictimai-idraki əhəmiyyətinə görə xüsusilə seçilir. Görünür, dramaturq hələ tarixin səhifələri açılmayan zamanda dövlətçilik tariximizi obyektiv öyrənə bilmişdir [2. s.119]. Xalq yazıçısı sovet

Heydər Əliyev və mədəniyyət siyasəti

rejiminin normativ sxemlərinə məhəl qoymayaraq öz fitri istedadı ilə yazdığı əsərlərində xalqın tarixi keçmişindən, qəhrəmanlıq yolundan, insanın mənəviyyatından, onun istək və arzularından, daxili hiss və duyğularından, humanist dəyərlərindən çıxış etdi. Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə İlyas Əfəndiyev yaradıcılığının estetik tərəvətindən və bədii hüsnündən bəhs edərək yazırdı: “Qarabağ torpağından boy atan əziz qardaşım, Sizin, demək olar ki, bütün əsərlərinizə Qarabağın abı-havası, ruhu, özünəməxsus təbiəti, bir sözlə, bütün gözəllikləri hopub. Sizin əsərlərinizdə Daşaltı çayının şırıltısı, Xarı bülbülün əfsanəvi gözəlliyi, İsa bulağının zümzüməsi, Qarabağ bülbüllərinin cəh-cəhi yaşayır. Bunu yalnız yazıçı müşahidəsinin nəticəsi kimi izah etmək düz olmazdı. Bu, doğulduğunuz torpağa, onun can dərmanı olan abı-havasına, mənəvi dünyasına, bütün gözəlliklərinə sonsuz vurğunluğun nəticəsidir. Sizi yazıçı edib əlinizə qələm verən də bu torpaq, bu torpağın mənəvi dünyasıdır. Sizin əqidəniz də məhz elə bu torpaqdan pöhrələnib. Sizi durduğunuz indiki mərtəbəyə qaldıran o böyük əqidənizə və bu əqidədən od alan yanar ürəyinizə minnətdar olmalıyıq” [8. s.76].

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Respublikanın xalq artisti, istedadlı rejissor Mərahim Fərzəlibəyov İlyas Əfəndiyevin bir sıra dramlarının quruluşçu rejissoru olmuşdur. Müxtəlif illərdə o, dramaturqun “Xurşidbanu Natəvan”, “Şeyx Xiyabani”, “Bizim qərribə taleyimiz”, “Sevgililərin cəhənnəmdə vüsali”, “Tənha iydə ağacı”, “Dəlilər və ağıllılar”, “Hökmdar və qızı” pyeslərinə səhnə həyatı bəxş etmişdir. Sonralar “Sevgililərin cəhənnəmdə vüsali” və “Bizim qərribə taleyimiz” tamaşaları Türkiyədə-Ankara, İzmir və İstanbulda göstərilmiş və tamaşaçıların böyük marağına səbəb olmuşdur. Dramaturqla yaradıcılıq əlaqələrindən bəhs edən rejissor yazırdı: “...Mən İlyas Əfəndiyevi, hər şeydən əvvəl, ona görə sevirdim ki, o yazdığı tarixi əsərlərə çox həssaslıqla yanaşırdı. Əsərlərini elə tarixi dəqiqliklə işləyirdi ki, sanki hansısa bir tarixi dərslik yazırdı. Onun tarixi mövzuda yazdığı “Xurşidbanu Natəvan”, “Şeyx Xiyabani”, “Hökmdar və qızı” tamaşaları Azərbaycan tamaşaçısına çox şey verdi, çox tarixi hadisələrdən onu xəbərdar etdi. Mən İlyas müəllimin tamaşalarının mərkəzindən qırmızı bir xətt kimi keçən vətəndaşlıq mövqeyini yüksək qiymətləndirirəm. O, belə ciddi, dramatik əsərlər yazmaqla yanaşı, melodramatik əsərlər də yazırdı. Bir yazıçı, bir dramaturq kimi İlyas müəllim qadın psixologiyasını çox gözəl duyurdu. Əsərlərində çoxlu konfliktlər, təzadlar olduğuna görə, onun dramları güclü alınır” [4].

Ümummilli lider Heydər Əliyev xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin ədəbiyyat tarixindəki mövqeyini və xidmətlərini daima yüksək dəyərləndirmiş, bəzi dram əsərlərinin tamaşalarında iştirak etmiş və yubileyi münasibətilə təbrik etmişdir. Görkəmli sənətkarın 80 illiyi münasibəti ilə təbrikində planetar miqyaslı siyasətçi Heydər Əliyev yazırdı: “Dünya mədəniyyətinə ölməz dühalar bəxş edən qədim odlar diyarında xalqın məhəbbətini qazanmaq, sənət zirvəsinə ucalmaq olduqca çətin və şərəflidir. Siz fədakar yaradıcılıq əməyiniz sayəsində bu şərəfə nail olmuşsunuz. Yaratdığınız obrazlar xalqımızın övladlarına mənəvi saflıq və vətənpərvərlik aşılama işinə xidmət etmişdir. Öminəm ki, müstəqil Azərbaycanımızın hələ neçə-neçə nəslı bu zəngin mənbədən faydalanacaqdır” [7. s.195].

1997-ci il sentyabrın 20-də ulu öndər Türk dünyasının böyük alimi İhsan Doğramacı ilə birlikdə xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin “Hökmdar və qızı” pyesinin tamaşasına baxmış və tamaşadan sonra çıxış etmişdir. Ümummilli lider tamaşadan sonra yaradıcı heyətlə görüşündə demişdir: “...İlyas Əfəndiyev Azərbaycan teatrına çox böyük töhfələr veribdir, böyük xidmətlər göstəribdir, çox dəyərli əsərlər yaradıbdır. İlyas Əfəndiyevin yaradıcılığı başqa cəhətlərlə yanaşı, bir də ona görə əhəmiyyətlidir ki, o, öz əsərlərində həm Azərbaycan xalqının tarixinin çox mühüm səhifələrini, ədəbiyyat, teatr vasitəsilə bugünkü nəsillərə çatdırıbdır, həm də öz əsərlərində müasir həyatımızın müsbət və mənfi cəhətlərini çox gözəl təsvir edibdir. Beləliklə, xalqımızı həm tarixə hörmət bəsləməyə sövq etmişdir və bu barədə xidmətlər göstərmişdir, tarixi bilmək üçün xalqımıza yardım etmişdir, eyni zamanda yaşadığımız zamanda mənəviyyat, əxlaq, insanlıq, vətənə və millətə sədaqət ruhunu aşılamışdır. Hesab edirəm ki, xalqımız bu əsərlərdən çox bəhrələnmişdir. Ona görə də, mən bu gün İlyas Əfəndiyevin bütün yaradıcılığını, onun yazdığı əsərləri böyük minnətdarlıq hissi ilə xatırlayıram. Hesab edirəm ki, o xalqımız qarşısında öz borcunu, daha doğrusu, öz missiyasını şərəflə yerinə yetirmişdir, xalqımıza, mədəniyyətimizə, teatrımıza, ədəbiyyatımıza çox böyük irs, böyük sərvətlər qoyub getmişdir. Güman edirəm ki, bunu xalqımız heç vaxt unutmayacaqdır. Şübhəsiz ki, biz İlyas Əfəndiyevin xatirəsini əbədləşdirmək üçün qərarlar da

Heydər Əliyev və mədəniyyət siyasəti

qəbul edəcəyik, şəxsən mən edəcəyəm, çünki o, buna layıqdır. Belə əsərlərlə o, onsuz da, özünü xalqın qəlbində yaşadacaqdır” [7. s.368].

Ümummilli lider unudulmaz ədibimiz, xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin layiq görüldüyü “Şöhrət” ordenini oğlu, xalq yazıçısı Elçinə təqdim edərkən demişdir: “Heyf ki, mən bu ordeni İlyas Əfəndiyevin özünə təqdim edə bilmədim, çox təəssüf edirəm. Çünki o vaxt sadəcə, bizim bu nişanlarımız hazır deyildi. Ancaq eyni zamanda, mən məmnunam ki, Elçin, sən – oğlu, onun yaradıcılığını davam etdirirsən. Həm oğul kimi, həm də Azərbaycanın mədəniyyət xadimi kimi, sən İlyas Əfəndiyevə məxsus olan ordeni almağa tam hüququn var” [3].

Professor Timuçin Əfəndiyev ümummilli liderə həsr etdiyi “Heydər Əliyev və milli-mənəvi dəyərlərimiz” adlı monoqrafiyasında qeyd edir ki, “Teatr xadimlərinə münasibətdə Heydər Əliyevin çox xarakterik, ancaq onun özünəməxsus olan bir xüsusiyyəti də var idi. Rejissorların, aktyorların yubileylərində onların evlərinə telefon açar, sənətkarları şəxsən özü təbrik edər, hal-əhval tutar və nəyə ehtiyacları olduğunu öyrənərdi” [6. s.98]. Professor onun xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevə göstərdiyi böyük diqqəti xatırlayaraq yazır: “Mən onun İlyas Əfəndiyevə göstərdiyi böyük diqqətinin şahidi kimi onu deyə bilərəm ki, Heydər Əliyev qayğısı sayəsində insanlar şəfa tapırdılar. İlyas Əfəndiyev Moskvada xəstəxanada yatarkən Heydər Əliyevin ona baş çəkməsi, qayğı göstərməsi bu günə qədər bizim xatirimizdədir və biz həmişə ulu öndərimizi şükranlıqla xatırlayırıq. Bu qayğı təkcə İlyas Əfəndiyevlə bağlı deyildi. Onun Süleyman Rüstəmə, Mirzə İbrahimova, Rəşid Behbudova, Qara Qarayevə, Fikrət Əmirova, Hökümə Bülluriyə, Yusif Səmədoğluna göstərdiyi qayğı xalqımızın yaddaşındadır”. Müəllif İlyas Əfəndiyevlə bağlı başqa bir faktı nümunə gətirərək yazır: “...Dramaturqun “Mahnı dağlarda qaldı” tamaşasının Dövlət Mükafatı alması şəxsən Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə baş tutmuşdu. Dövlət Mükafatı üzrə komissiya üzvləri o vaxt tamaşaya baxa bilməyibləmiş. Dövlət Komissiyasının yekun iclasından sonra ona təqdim olunan siyahıda “Mahnı dağlarda qaldı” tamaşasının adını görməyən ulu öndərimiz soruşur: “Niyə bu əsərin adı siyahıda yoxdur? Mən bu əsərə baxmışam və bəyənmişəm – deyir, – o vaxt komissiya üzvlərinin bir çoxu da teatrdı idi” [6. s.99].

1981-ci ildə ümummilli lider Heydər Əliyev İlyas Əfəndiyevin “Xurşidbanu Natəvan” pyesinin tamaşasına baxdıqdan sonra əsərə yüksək qiymət verərək müəllifə demişdir. “Siz ilk növbədə Natəvan – bu şairə haqqındakı şayiələrə son qoydunuz. Natəvanı təmkinli, ziyalı Azərbaycan qadını kimi bizə təqdim elədiniz, bununla yanaşı, gözəl xan qızının təmsalında siyasi baxımdan onun xan qızına layiq hərəkətləri ilə bizim Şərq qadınlarının obrazını yarada bildiniz. Mən buna görə Sizə sağ ol deyirəm” [6. s.102].

İlyas Əfəndiyev bütün zamanlarda oxunan və sevilən sənətkardır. O, Sovetlər İttifaqı dönəmində gündə bir havaya oynayan, yalnız hakim ideologiyanın sifarişi ilə “əsərlər” yazan “yazıçıları” özünəməxsus ustalıqla tənqid edirdi. Ustad sənətkar Azərbaycanın gələcəyinə böyük ümidlər bəsləyirdi: “...Mənim Azərbaycanın gələcəyinə ümidlərim böyükdür. Çünki Azərbaycan xalqının vətəninə, torpağına bağlılığı, sevgisi əbədidir. Bu gün millətin vətənpərvərlik duyğusunun yeni təlatümünün coşub-kükrəyən dövrüdür” [5. s.127]. Öz əsərlərində xalqımızın milli azadlıq mübarizəsini, müstəqilliyini, istiqlaliyyətini tərənnüm edən və bu yolda inadından dönməyən, xalqın məhəbbətini qazanan əbədi yaşar sənətkarımız müstəqil Azərbaycanın “Şöhrət” ordenini alan ilk yazıçımız oldu. 82 illik mənalı ömrünün 60 ilini yaradıcılığa həsr etmiş bilgə sənətkarın həmişə müasir əsərləri fəlsəfi-estetik tərəvətini və mənə çalarını saxlamaqla bizi milli-mənəvi birliyə səsləyir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Afaq. Sənətkarın ikinci ömrü, Bakı, "Çinar-Çap" 2002, s.168.
2. Ağayeva İ. "Dil və ədəbiyyat" jurnalı, 1998, № 3, səh.119-120.
3. "Azərbaycan" qəzeti, 22 avqust 1998.
4. "Ekspress" qəzeti, 15 fevral 2001.
5. Əfəndiyev İ. Seçilmiş əsərləri, yeddi cildə, yeddinci cild, Bakı, "Çinar-Çap" 2002, s.379.
6. Əfəndiyev T. Heydər Əliyev və milli-mənəvi dəyərlərimiz, Bakı, 2011. s.98.
7. Heydər Əliyev. Ədəbiyyatın yüksək borcu və amalı. Bakı, Ozan, 1999, s.195.
8. Vahabzadə B. Zaman və mən. Bakı, 1999. s.76.
9. Vəliyev Ə. Əqidə, Ruh və Teatr, Bakı, 2009, s.88.

Vafa Khanoglan

HISTORY AND MODERNITY IN HEYDAR ALIYEV'S LEGACY

Summary: The national leader Heydar Aliyev has always highly valued the position and services of the people's writer Ilyas Efendiyev in the history of literature, participated in the performances of some drama works and congratulated him on the occasion of his anniversary. Our eternal artist, who glorified the national liberation struggle, independence, and independence of our people in his works, won the love of the people and won the people's love on this path, became our first writer to receive the "Glory" order of independent Azerbaijan. The unity of nationality and humanity is at the basis of the aesthetic origin of Ilyas Efendiyev's creativity. The folk writer introduced himself as an innovator and an original artist in his creations. The expression, concept and practical manifestation of "Ilyas Efendiyev Theater" in the history of Azerbaijani theater in the 20th century is an undeniable cultural fact.

When Ilyas Efendiyev applied to history, he went down the steps of history to make philosophical judgments about the time he lived in, to investigate the spiritual and moral world of contemporary people, to clarify the relations between society and individual, man and time, and tried to give the social-philosophical picture of the period on a historical level. The people's writer disregarded the normative schemes of the Soviet regime and wrote with his innate talent in his works based on the historical past of the people, the heroic path, the spirituality of man, his wishes and dreams, his inner feelings and emotions and humanistic values.

Key words: Heydar Aliyev, Ilyas Efendiyev's heritage, artistic creativity, national dramaturgy, "Ilyas Efendiyev Theater"